

QRITS'Ə MEZ

2

DƏRSİNƏ KİTAB

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadیرiz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu,
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBƏYCAN XALQCI ÜMUMMİLLİ LİDER

ŞİXBABA MEHDİYEV
ŞAHİN ALLAHYAROV

Ümumtəhsil məktəbər **2(q'o)-kəh'ə** sinfəc

QRITS'Ə MEZ

dərsinə kitab

© “Şərq-Qərb” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

ŞƏRQ-QƏRB

MÜNDƏRİCƏT

I BÖLMƏ

KİLFƏT NƏ MƏKTƏB

1. Suftəkəh'ə dərslər.....	8
2. Ye məktəb.....	10
3. Ye sinif.....	14
4. Ye kilfət.....	18
5. Je k'ul.....	24
6. Ye vətən Azərbaycan.....	28
7. Şuşa.....	30

II BÖLMƏ

ĞALƏC ŞİYİ, PİSƏC ŞİYİ?

1. Dialoq.....	34
2. Vorındəvər h'əyarəd.....	36
3. Rəsm dərslər.....	40
4. Duğrəh'ə ç'el.....	44
5. H'əynə.....	48

III BÖLMƏ

Q'ƏDİRBI

1. Dialoq	54
2. Əziz dust	56
3. Tutuquşu	60
4. İlçəç quşri	64
5. Xəzri	66
6. Novruz	68

IV BÖLMƏ

H'ƏPX'IRIC

1. Dialoq	72
2. Axurə sehr	74
3. Bakı	76
4. Xəzər h'il	78

ibır qiyəc

uxoc

lüğət

gaf vərıc

çiyəc

BÖLMƏ

*KİLFƏT NƏ
MƏKTƏB*

1. Suftakah'a dars
2. Ye məktəb
3. Ye sinif
4. Ye kilfat
5. Je k'ul
6. Ye vətən Azərbaycan
7. Şuşa

SUFTƏKƏH'Ə DƏRS

Şikilə şi təsvir x'iyəh'ə? Halci rəngibekir istifadə x'iyəh'ə?

Ve məktəb təsvir vərəy.

Şikil təsvir nə şikilə əsasca dialog tərtib vərəy.

Vuyəh'əb düz uxəy nə çitxoy.

məktəb, məktəbcı rək, məh'lim, şagird, kitab, dəftər, sinif, lövhə, xəritə, parta, çəntə, qələm, karandaş, sinif nümayəndə, əla uxud, şagirdci gündəlik, sinfəc jurnal, nubat yulghund.

YƏ MƏKTƏB

Şikl təsvir vərəy.

“Məktəbcə” mövzucə silə dialoq tuğoy.

Dialoqci tır: “Məktəbcə zə sə yiğ”

Mətn düz uxoy.

Je məktəb mərkəzcə yəh'o. Əd, genə nə h'ayarə x'indəyü. Je məktəb fımərtəbəcq'onü. Suftəkəh'a mərtəbəcə yeməxxana, direktorci kabinə, idmanci zal, kitabxana h'əci.

Je idman zal porə genişü. Hələcə jin müxtəlif mısxərar vəəy nə idman hərəkətər yiri.

Q'okəh'a mərtəbəcə sinif otaqər, fənn kabinetər h'əci. Şıbkəh'a mərtəbəcə vorcənə sinifər sinif otaqər, akt zal yeh'a. Akt zalca maraqləh'a tədbirbi yorquri. Je məktəbcə dəxəy-dəxəy ziyalıyər q'on, şahid kilfətər q'on birqəc təşkil şeri.

Je məktəbcux rək xən xo yəh'a. Əcə porə darbi h'əci. Sınci tərəfəcə mə səd qədər gülbi, çiçəkər yizəyəh'a.

Vuzurə sə səfər je məktəbcə ərvəz yorqurijin. Bundəq'on sintə jin xo məktəbcı təmısx'ınıvəl tuğrijin. Je partar, stulbe rug qoni, dibçəkəris x'əd vutsni, lövhə təmıs yirijin.

Jes je məktəb porə ik x'iyi nə əcq'on fəxr virüjin.

Mətnə halci mövzuckir gaf çerü?

Mətnis əsasən cədvəl tamam vərəy.

Məktəbcə yeh'ə otaqər	Çicis istifadə virü?
1. İdman zal	İdman dərsm yeqrəs q'əliyü.
2. Kitabxana	...
3. ...	...

Halci sualəs mətnə cavab ipkis şedob?

- A) Məktəbci riki xəne şi yeh'ə? C) Yin ərvəzcə şi yiriyin?
 B) Je məktəb halci küçəcə şerü? D) Akt zalcə şi yorquri?

Ves ətsəy, çis q'əli məktəbci riki xəne porə darbi yizəyəh'ə?

Şəgirdər çis q'əli ge məktəbci q'on fəxr virü?

Məktəbcə çis q'əli səliqəcis diqqət vəric lazımı?

Məktəbcə nizam-intizam qəydar dəx'ənə, şi şerə?

Ərvəz ç'il mənə izah vərəy.

Vuyəh'ə ç'elibes əks mənələh'əb ipkəy.

Ç'elib	Əks mənələh'əb
qarə	h'arə
vorə	kerə
bud	siləd
porə	silə

13 Mətnə məzmun nəql vərəy.

14 Əgən vin ve məktəbci rəsm yığhıncənım, əc ves ikə halci əşyac q'on təqdim virənü vin?

15 Q'oar dust birqərib. Əndə har sındır ge məktəbci həqınə gaf virü. Ves ətsəy, dustrar ge məktəbci haqqınə şi lucənə? Hələ dialoq tərtib vərəy.

16 Nöqtər cğəçə qəh'əyəh'ə hərfim əlavə yerəy.

m...ktəb, mərt...bə, ərv...z, di...çək, mə...lim, şə...ird, r...ki x...n, yor...uri, y...n, j...n, bir...əc, k...r.

17 Şikilə əsasçə inşa çitxoy.

Plan

1. Şikilə təsvir

3. Məh'limci kar

2. Sinfəc təsvir

4. Şəgirdər kar

YE SİNİF

Zə tır Zəhrayı. Zın uxrəh'ə məktəb mərkəzci möq'övü. Zın q'oar sinifcə uxrüzın. Je sinifcə 22 (qannə q'oar) şagird yeh'ə. Əndəkir 11 (tsinnə sar) nəfər gədə, 11 (tsinnə səb) nəfər rişü. Je sinif porə çalışqan nə məsuliyyətliyi.

Zın hər yiğ dərsinə səh'ət mighci yarıca çerü. Dərs səh'ət mighcə h'arç'ərü. Dəftər-kitabər partəc h'ədəh'an got' yiri zın.

Zəng qat'rəmə je məh'lim sinfəcən h'əç'i nə jeq'on salam vuyiqonü. Dərs çerü. Suftəkəh'ə dərs Azərbaycan diliyi. Məh'limcir k'ulci tapşırıqər guzətəy nə dərs xəbar qonü. Çəxankəh'ə je dərs riyaziyyatü. Zəs li dərs porə ikəcu. Misalbi bu həvəsci q'on həll yir zın.

Çəxankəh'ə dərsim bədən tərbiyə, rəsm nə həyat bilgiyi.

Je məh'limci tır Vaqifi. Əd, porə tələbkar nə qayğıkeşi. Jin savadläh'əncibər x'iyis q'əli çalışmış şeri. Je məh'limci sayəcə jes vori fənbi porə ik x'iyi nə həvəsci q'on hər şeribjin.

Məktəb haqqinə məlumat halır vutsni?

1. Vaqif məh'lim 2. Zəhra

Mətni əsasçə Zəhrah'uc dərs cədvəl tərtib vərəy.

Mətnə halci sualbes cavab ipkis şero?

- A) Je sinfəcə çuqur şəgird yeh'ə?
 B) Je məh'limci halci xüsusiyyətər yeh'ə?
 C) Çis q'əli suftəkəh'ə dərş Azərbaycan diliyü?

Mətni əsascə cədvəl h'atsəray.

Dərsim	Şəgirdər dərsinə halci karib yiri
Azərbaycan dili	1. Mətnbi uxrijin. 2. ... 3. ...
Riyaziyyat	...
...	...

Mətn hissərən kuləy nə tır qitxoy.

Ve yik'ü voqay!

Mətn hissərən kulərəs q'əli oxşar fikirbi sintən got' yerəy.

Nümunə:

Zə tır Zəhrayi. Zın uxu ü mərkəzcis möq'övi. Zın q'oa sinifcə uxrüzın.

Je sinfəcə 22 (qannə q'oar) şəgird yeh'ə. Əndəkir 11 (tsinnə sar) nəfər gədə, 11 (tsinnə səb) nəfər rişü.

Li hissəcə Zəhrar icic nə sinfəc haqqınə məlumat vutsni. Li hissəcu "Zəhra", yə mə "Zəhra sinif" tır qiyis şerə.

Ç'elibö ümumi trınəq'on tır qıtxoy.

Ç'elibe əks mənaləh'əc ipkəy.

Nöqtər cığəçə qəh'əyəh'ə hərfim çitxoy.

Mə...təb, u...ri, y...ğ, də...tər, ki...ab, mə...lim, də...s, fə...n, h...r

Mətn uxoy.

*Məh'lim Qrits'ə mez dərsinə şagirdəris həlmə sə tapşırıq vuts'nü:
"Bazarcı yığınə bostancə"*

*Arifir ug dəftərə sə cümlə çivəy nə məh'limu vuts'nü. Dəftərə çiyəh'əni:
"Ç'ebic h'əx'irc, jin bostancən dipıp"*

*Ves həlmə sə inşa
vucənim, vin əc
hancəri çisnəni?*

YE KİLFƏT

Şikilə ves itqəyäh'əb təsvir vərəy.

Şikilə əsascə dialoq hazır vərəy.

Dialoq hazır vərəs q'əli plan:

1. Şikilə əsascə sual hazır vərəy. (Ud tiyi?, Ənır şı yiri? nə i.)
2. Sualəs cavab vətıxoy. (Ud, dəyü. Əd, televizorcixun kölsəlü.)

Mətn intonasiyəc q'on uxoy.

Je kilfət buc dəd. Je kilfət yuq'ur nəfərcikir ibarəti: bəy, dəy, zın nə şid. Zə bəy proqramkari. Ənis ug sənət porə ikəci. Zə dəy universitetə Azərbaycan dilicər məh'liməyü. Je dəyir ic tələbər q'on ğalə rəftar yiri. Je dəyux porə yetirmər yeh'əb. Je dəyir ic yetirmər q'on fəxr yeəy nə, əndə uğurbes porə nöğ şerü.

Karcər çəxanə mə je dərsimə q'on məşğul şerü. Zəh'ar ts'innə q'o sən x'iyəh'ə. 6(rıx')-kəh'ə sinifcə uxrəh'əcü zın. Zox fotoaparat yeh'ə. Əcq'on şikıl yighnıç motki porə ikəci zəs. Zə şiyq'on sinci məktəbcə təhsil qonüjin. Ənır, yiç'ci sinifcə uxoy nə dərs əlaçıyi. Zə şiyir h'əç'ə vəxtrə porə bədii kitabər uxri. Zə dərsimə çətinivəl yulghunəmə şiyis müraciət yirizin.

Zəs je kilfət porə ikəci. Je kilfət porə mehribani.

Je məh'limər həmşə luri ki, kilfət silə cəmiyyəti. Əcir inkişaf yeəy nə uğur qəzəncərəs q'əli kilfətci hər sar üzvcir zəhmət qonu gərək.

Vuyəh'ə şikilbi mətnə halci hissəcis uyğuni?

YE KİLFƏT

Mətnə şicəh'ar bəhs virü?

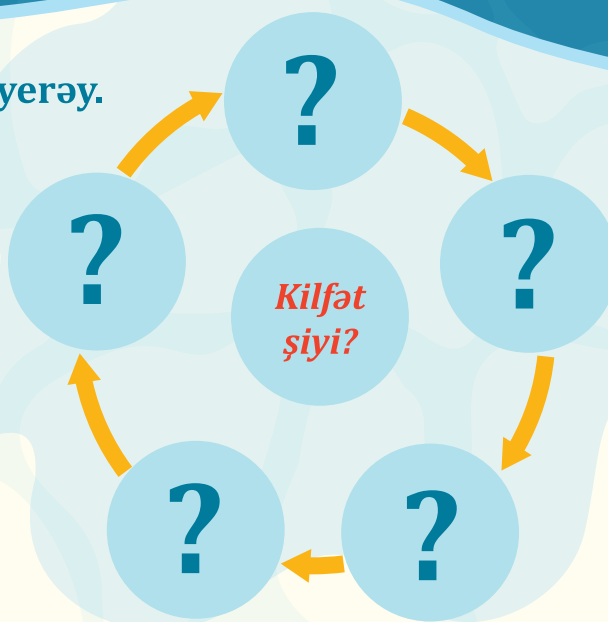

Sualbekir halcicux mətnə cavab yeh'o?

- A) Zə şiyir halci sinifcə uxrü?
- B) Çis q'əli kilfət silə cəmiyyət hesab şeri?
- C) Je dəy peşə şiyi?
- D) Bədii kitabər halır motki porə uxri?

Sxem tamam yerəy.

Mətnə ic kilfətci həqinə gaf viyid tiyü?

Ves ətsəy, çis q'əli kilfətci qəlim həmfikir nə həmrəy şəh'a gərək?

Mətn hissərən kulərəy. Hər hissəcis sə tır qitxoy.

Nümunə:

Zın dağcə qağə sinci bellə h'ədeh'an qəç'i yeh'əni. Ətrafcən kölsələh'əcini zın. Zovra çalağanbi qolk'onəh'əcini. Sdəmə çalağanbekir səb sürətci q'on əts'ən şığımış x'idu. Əcir, ic ovcah'an hücum yirəh'əcinü. H'arə ovci ts'eh'na sürüyər yeh'əni. Yəqin ki, çalağanəs silə həc'nəkir səb qoynəs ikəcünü. Dağci kəl sürətciq'on çalağanə tərəcən cummiş x'idu. Əcir, çalağanəh'ar k'uvucə qet'ic. Çalağan qumus qıbzırdu. Dağci hənəcvar ic dəstə sürü voqəc bəcər x'idu.

Mən

I hissə

Zın dağcə sinci bellə h'ədeh'an qəç'i
yeh'əni. Ətrafcən kölsələh'əcini zın.
Zovra çalağanbi qolk'onəh'əcini.

qartalın
ovu**II hissə**

Sdəmə çalağanbekir səb əts'an
şığımış x'idu Əcir ic ovcah'an
hücum virəh'əcinü. H'arə ovci
ts'eh'na sürüyər yeh'əni.

Cəsarət

III hissə

Yəqin ki, çalağanəs silə h'əç'nəkir səb qoynəs
ikəcünü. Dağci kəl sürətci q'on çalağanə
tərfəcən cummiş x'idu. Əcir çalağanəh'ar
k'uvucə qet'ic. Çalağan qumus qıbzırdı. Dağci
hənicvər ic dəstə sürü voqəc bəcər x'idu.

Ç'elibe məna izah vərəy.

Sədvəl

?

Həmrəyvəl

?

Dustvəl

?

2

2

Şikilbö tır qiyəy nə xüsusiyyətər çitxoy.

Nümunə:

İbır qiyəh'ə ç'elib çitxoy.

“Zə kilfət” mövzucə mətn tərtib vərəy.

1. Kilfətci haqqınə ümumi məlumat
2. Kilfətci tərkib
3. Kilfətcə münasibər

Mətn intonasiyəc q'on uxoy.

I

Je kilfət səkuləh'ə k'ulcə yaşamış şerib. Li k'ul je bəyir ts'iyca quxcu. TS'iyə mənzilən jin q'o bəzi, kuçayəh'ə. TS'iyə mənzil sətkemə geniş, h'əyarəd nə rəhətü.

Je k'ul pəc, yuq'ub otaq, mətbəx, hamamcər ibarəti. Mənzilən giriş ən bu nə genişə dəhlizcəri. Həlcər mətbəxcən rək açux şeri. T'əbi tərəfəcə je nə valideynbe otaqər h'əci.

Tov mətbəxcis möq'övcəyü. Əcə mebel, divan, kreslo, televizor h'əci. Jin yifinə sınıtəcə televizorcuxun kölsəlib, kepsiyəh'ə cizgi, yə mə bədii filmər müzakirə yiri.

İkə dustri! Jes mehmen quşxəy! Hələcə irqicənə ves ki, je k'ul həmə təmis nə rəhətü.

*Li k'ulci təsvir
mətnəs uyğunim?
Halci fərqi itqəc
ves? Oxşarə cəhətər
şiyi?*

K'ul çis q'əli lazımü?

Mətnəcə q'ənkir xətt yighiyəh'ə cümləcə yeh'ə əşyar rəng nə forma təsvir vərəy.

Mətbəx çis q'əli lazımü? Mətbəxcikir istifadə haqqına 3-4 (şib-yuq'ub) cümlə çitxoy. Ves əts'əy, vin çiyəh'a cümlar mətncə halci cümləcər çəxanə əlavə yerəs şerə?

Mətbəx ç'il izah halcici?

A) uh'ulc cirəs q'əli cgə B) qabri zımıs q'əli cgə C) stol nə stulbi h'əyi cgə

Əgər k'ul quxcənim vin, əd halci formaca dix'roni vin?

II

Zəs ən ikə k'ul zə k'ulü. Həli k'ulcikir zə dərsim h'əzır yerəs nə əxrəs q'əli istifadə yiri zın. Zə otaq porə rəhətü. Zə otaq zın got' virüzın.

T'əbi tərəcə zə çərpayı nə çisi masa əskəyəh'a. Çisi masac bodə rəfri əskəyəh'a. Zın əcə lazıma zat'ri voq'ri.

***TS'ləqəh'a tərəcə ... əskoyəh'o.** Əcən zə qısınb got' yiri zın.*

Li cümləcə nöqtər cgəçə halci əşyac tır çisu gərək?

Zə k'ul həmişə təmis nə səliqəç q'on voq'rü zın.

Halci tır mətnəs motki uyğuni?

A) Zə mənzil B) Zə otaq C) Zə k'ul

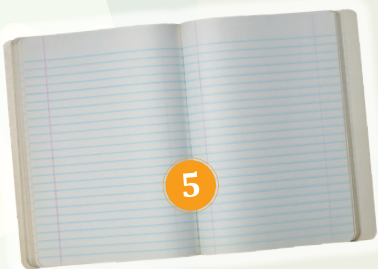
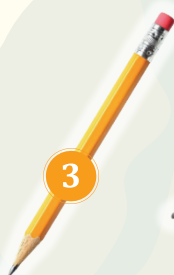
Otaq haqqınə gaf viyi şəxsino tır qitxoy (gədə).

Rəf ç'il mənə izah vərəy.

Ves əts'əy, otaqcə əskəyəh'ə rəfrə həli zat'rəkir halcic voqûs şerə?

Çis q'əli otaq həmşə təmıs nə səliqəc q'on voqəc lazımı?

Feyilbə əşyar q'on əlaqə vətəxoy.

əsq'unic

ts'uq'luc

əxrıc

1

2

3

4

Ç'elib çitxoy.

mətbəx, k'ul, mənzil, səliqələh'əd, rəhət, təmıs, voqəc

Ve k'ul təsvir vərəy.

Plan

1. Je k'ul yeh'ə ərazi
2. Otaqər say
3. Otaqərə h'əyi əşyar
4. Zə otaq

Dialog uxoy nə davam yerəy.

- Azərbaycan zə vətənü.
- Azərbaycan zə xo vətənü.
- Zəs əd ...
- ...

“Azərbaycan” şeyiro ibır qiyəy nə sualbes cavab vətəxoy.

1. Çis q'əli Azərbaycan dəy hesab şerü?
2. Şeyircə mənə möq'övə ç'elib müəyyən yerəy.
3. Şeyirəs aid q'o sual tərtib vərəy.

Mətn intonasiyac q'on uxoy.

Zə vətən Azərbaycanü. Zə xuyə vətənox gözəl təbiət yeh'ə. Rukumbi, düzri, çəmənbi zə vətənə bəzəki. H'əyx'əcvən hər x'ində gözəlvəl irqirivəs. Şahvarər ərəcə beşri kerkuri. Quşrar səs-səsino vuts'ni. Çölbeh'an kın x'iyəh'ə beşri h'əyarə xıriyəh'ə sinci q'ələncəcah'an qəx'iyəh'ə. Halci tərəcən ix'ənə vun, hatən kösənə vun, gözəlvəl irqiri vəs. Qolk'a səb çalağan xatırlətmiş viyi Azərbaycan zə xuy vətənü. Zə sərvurə Xəzər dünyəcə ən bu x'ic hövzəyü. Bud x'iyic nə q'ilə x'icə yaşamış şəh'a heyvanat aləmcis q'əli əcu h'il tır qiyəh'ə. Xəzər h'il əsas sərvət əc neft nə qazi. Zəngin təbiətləh'ə, bolə sərvətər yeh'ə zə Azərbaycan porə ikocüzəs.

1. Mətnə şicəh'ar buxarib? 3. Bəyər ç'elibekir halcic mətncis uyğunü?
2. Vətən çis q'əli xuyid hesab şerü?
- A) Elci guç, selci gucü. C) Dünyacə Vətənəvər əziz şi yeh'ə?
- B) Vətənə hər dahar əzizi.
4. Mətn abzasərən kuləy nə tır qitxoy.

Mətn abzasarə kulərəs q'əli:

- ✓ Cümlər diqqətcə uxoy.
- ✓ Eyni anlayışcı təsvir vuts'u cümlər qrup halınə eh'əy.

Nümunə

I abzas

Zə vətən Azərbaycanü. Zə xuyə
vətənox gözəl təbiət yeh'ə. Rukumbi,
düzri, çəmənbi zə vətənə bəzəki.

Vuyəh'ə ç'elib mənə möq'övə ç'elibeq'on əvəz yerəy.

xuyid

?

bud

?

Şikilə əsascə silə inşa çitxoy. İnşacü tır qitxoy.

ŞUŞA

Mətn düz uxoy.

*Şuşa Azərbaycanci mədəniyyət mərkəzərkir səbü. Həm mə
ən mühüm şəhərbekir səbü. Əd, Qarabağci yik' hesab yirü.*

*Şuşac bina Qarabağci xan Pənahəli xan tərəfəcər ts'əh'əci. Pənahəli xan şərəfca
li şəhərcü h'urən "Pənahabad", çəxanə mə "Şuşa qala" nə "Şuşa şəhər" tır qiyəci.*

Şuşacə dünyc heç sinci cəgəçə qadarç'ə "Xarıbülbül" yetişmiş şeri.

Şuşacü "Azərbaycan musiqic q'usu" nə "Şərqi konservatoriya" tır qisinni.

*Azərbaycan Respublikac Prezident İlham Əliyevci 7 may 2021 sını tarixləh'ə
sərəncamci q'on Şuşa şəhər Azərbaycanci mədəniyyət mərkəzi elan vəcu.*

Ves əts'əcim?

Şuşa şəhər ci trinə q'on bağli müxtəlif fikir bi yeh'ə.

Xalq əfsanə əsascə, li cəgəhər hava büllur sağnə saf nə şəfaləh'əc x'iyis kərə əcu
"Şuşa" (Şüşə) tır qiyəci.

Bəzəndər mə şiş belimbe q'on əhatə x'iyis kərə əcu "Şişə" tır qiyəci vəynə luri.

Şikl təsvir yerəy.

Həli fikirberkir halcic mətnə yeh'ə?

1. Şuşa Azərbaycancı mədəniyyət mərkəzü.

4. Bina xan tərəfəcər ts'əh'əci.

2. Şuşa dağıntıyərıs məruz ikuncu.

5. Xarıbülbul müxtəlif cəhərə qarç'əri.

3. Şuşa şəhərcu müxtəlif trıber q'on tır qiyeci.

Şuşa şəhərci əsas hal tərəfəcər qiyəci?

Şuşac suftəkəh'ə tır hancəri x'ici?

Həli gülbekir halcic Şuşacə qarç'əri?

Ves mənə dəts'ə ç'elib qəçhü nə ve məh'limci kuməkci q'on əbi izah yerəy.

Şuşa haqqınə ves əts'əb buxoy.

Təsəvvür yerəy ki,
Şuşacəyibvin. Şəhərci
q'on tanış şeribvin.

Və yıldışci q'on halci
mövzuə dialoq tuğrənin?
Hələ dialoqu təqdim vərəy.

İbr qiyəh'ə ç'elib citxoy.

Cümlər və dəftərcən çitxoy.

**Şuşa şəhəri. Azərbaycan ölkəyi. Bakı paytaxtı.
Azərbaycancə müxtəlif xalqri yaşamış şerib.**

II
BÖLMƏ

ĞALƏC ŞIYI,
PISƏC ŞIYI?

1. Dialoq
2. Vorındəvər h'əyarəd
3. Rəsm dərsinə
4. Duğrəh'ə ǵ'el
5. H'əynə

DİALOQ

– Salam, Mətanət!

– Salam, Nicat!

– Həmənivun? Və
karib həməni?

– Zın gələyi. Sağərəy
vun! Vun həməni?

– Gələyi zın. Je məh'limcir jes
“Gələc şiyi, pisəc şiyi?” mövzucə
məlumat got'əric tapşırıq
vuyəh'ə. Zəs kumək virom vun?

– İnşa xo çiyis
şerə, ...

– Əlbəttə, viro zın.
Tapşırıq halci formacə
hazır vəric ikəci vəs?

Dialoqci ardı düşünmüş səbkəy. Ves əts'əy:

- ✓ Nicatır halci forma seçmiş yicənə?
- ✓ Mətanətir ənis halci məsləhətər vutsuncənə?

Şikilbi təsvir vərəy. Halcicə yanlış, halcicəmə doğrəh'ə hərəkət yeh'o?

1

2

3

4

5

6

Şikilbe əsasçə yığcamə mətn tərtib vərəy.

VORINDƏVƏR H'ƏYARƏD (ixtisarəq'on)

Mətn rolbe q'on uxoy.

Sinci rike Qaraxal trinə səb silə kurç' yeh'onü. Əd, porə yik' açuxod, mehribanəd yinü. Vorində q'on dustvəl yirni. Təkcə riki ləa q'əle yeh'o mit'ləzi h'əyarə gəç – Ağmurə q'on rixe çedübnü.

Sə yiğ rike mıxərə virəh'əcis Qaraxal Ağmurəq'on k'uvucə ts'urqudıb.

– Və qili q'ən irqıdidımvəs? – lurə Ağmur h'ət'uğ x'ıdu.

– Bəs vun həməñ? Bəgəm zın irqıdibum vəs?

Gəç kinayəc q'on k'uvucə qurdu:

– Zəvər vun dipqis şerom, çiski nöqavər cırə şedub vun, mit'ləhədivun! Əmmə zın hələ səh'ət irqırü.

Qaraxalır q'ıl kexono vədu, pərt x'iyinə ipi ic nıbəcən h'əp'ç'ıdu.

Ves Ağmur, dəx'ənə Qaraxal bəgən x'ıdu? Çis q'əli?

Ağmur nə Qaraxal xüsusiyyətər lıpəy.

Ağmur	Qaraxal

Ağmurır “zın hələ səh'ət irqırü” lurəmə şı nəzərə irqurni?

Qaraxaləc pərt x'iyc səbəb şı yiini? Ves ətsəy, əd pərt x'iyc haqlı yiinim? Li mövzucə ve dustunə q'on dialoq qurmuş vərəy.

Rikeh'an ləzi rənginə şirəc nöq' kın x'iyəh'əni. Qaraxal li nöq'ucə ağnəmiş x'iyi nə bütöv bədən rexi-ləzi rənginə x'idu. Mohil ləzi x'iyis kərə əcir icic porə xoşbəxt hiss virnü. Riki sakinbi təəccübci q'on əcxun kölsəlnib. Həttə Ağmur xo lıps ç'el vodaq'i ic meelən yughundu.

Nəhçiməc q'əli rike cəbəli kısır həyəcanläh'ə qaqqıltı qipdu:

– Ay haray! Kumək vərəy! Zə şuruk hovuzcə x'icən şefti yeh'ə!

Həqqcə xo, şülüğə şurkumekir səb x'icə qitərah'əcinü. Silə ikiyəh'əni, boğulmuş vişi. Qaraxal cəld x'icən sapdu. Silime q'on ehmalcə ç'ebu şurkəc qənət iq'inə səə x'indən qəqırc. İc xo x'icər qəp'ç'i sə-q'o səfər silkələnmiş x'idu. Hələcə Ağmura kinayələh'ə quruc ix'əc: “Şi x'iyic, bəs vun ləzıd xiyəh'ənü?!”

Qaraxalır x'icə əksinəxun köpculdu. Həqqcə xo, əd, mo mıt'ləhəd x'iyəh'ənü. Q'ıl köxonəynə qəhər vədu.

Əkonə x'icən h'əq'i yeh'ə ç'ebu şuruk Qaraxalıs möq'öv x'iyinə əcu sığal qet'ic: “Vun ləhəd x'iyənə xo , vorındəvər, vorındəvər h'əyarədü!”

Reyhan Yusifqızı

Yik'ü voqəy!

“Vorındəvər h'əyarəd” mətn hekayəyü. Hekayəcə hadisər yığcam şeri. Fikir obrazər vasitəcq'on ts'ıqərə virü.

Mətnə əsasca ğalə nə pisə xüsusiyyətər müəyyən vərəs dustrəs kumək vərəy!

**Ğalə
xüsusiyyətər**

**Pisə
xüsusiyyətər**

Mətn hissərən kuləy nə əbö trib qitxoy.

Nümunə

Sinci rike Qaraxal trinə səb silə kurç' yeh'onü. Əd, porə yik' açuxod, mehribanəd yinü. Vorində q'on dustvəl yirni. Təkca riki ləa q'ələ yeh'o mıt'ləzi h'əyarə gəçq'on – Ağmurə q'on rixe çedübnü.

Qaraxal nə
Ağmur

Mətnə səbəbər və nəticər əlaqər vuk'əy.

Səbəb	Nəticə
1. Qaraxal pərt x'idu.	1. ...
2.	2. Şurkəcir Qaraxaləs təşəkkür vədu.
3. Ağmur kinayəc q'on qurdu.	3.

Mətnə cikir halci nəticə qəvhədüvin?

Çis q'əli dəy kısırır şuruk x'icər qarqudid, cirəh'əndəvər kumək guzətrü?

Ves əts'əy, Ağmur obrazci vasitəcq'on halci xüsusiyyət pis yiri?

12 Mətni plan üqü nə hələ planə əsascə məzmun gaf vərəy.

13 Çis q'əli Ağmur nə Qaraxal ç'elib bu hərfimeq'on çiyəh'ə?

14 Ç'elibes möq'övə mənac ç'elib ipkəy.

15 Ves əts'əy, Qaraxalır ç'ebu şurkəcis cavab vucənim, şı lurəni? Mətnə ardı düşünmüş x'iyi nə müzakirə vərəy.

16 İbır qiyəy nə çitxoy.

17 H'əlamət əts'ər yiyi ç'elib şikılbes uyğun vətəxoy.

Ləhə, bud, mehriban, cəsarətləh'əd

Ts'əri, siləd, xeyirxah

Ləzi, ugugah'an razi

Cəbəli, həyəcanləh'əd

RƏSM DƏRSİNƏ

Mətn rolbe q'on uxoy.

Q'oa luu dərs rəsm dərsinü. Məh'limir şagirdəris sərbəst mövzucə rəsm yighnıc tapşırıq vudu. H'əyəlbi fikirbi yeəc. Şi yighındəray? Məh'limir əndəvən lıpic:

– H'əyəlbi, ve xəyal guc karcə evh'əy. Guzatəray ves şi motki porə xoş quşxəri?

H'əyəlber həvəsci q'on kar tuğac. Məh'lim partar ərac q'on h'əyx'əri, h'əyəlbe karibexun kölsəlni.

Cəmil nə Nərgiz suftəkəh'ə partacə əsq'uyəh'ənib. Cəmilir zoopark, Nərgizir mə bağ şikil yighnəs çalışmışərnib.

Nərgiz rəngləh'ə qələmə k'ulcə iki yəh'əni. Ənır, Cəmilvən lıpic:

– Şerəm, zın və ç'uk'nu qələm qoyındəm?

Cəmilir lıpic:

– Zəs xo lazımü. Çəxanə vuts'nozın.

Nərgizir hişq'on dopu. İc şikil ləhə qələmciq'on yulghini.

Məh'lim əndə partacxun möq'öv x'iyid. Ənır, Nərgizvər xəbar qəyinc:

– Çis və şikil ləhə qələmci q'on yulghunəh'əcivun?

Nərgizir lıpic:

– Zə rəngləh'ə qələmə k'ulcə ikinci.

– Bəs çis Cəmilvər qondibvun?

Cəmilir dəxəy-dəxəy lıpic:

– Məh'lim zın ənu vudu, əmmə ənır qodoynu.

Məh'limir lıpic:

– Limən vuyic lazımi ki, h'urik kiyinır əd qoynəy.

Mətnə şicəh'ar buxarib?

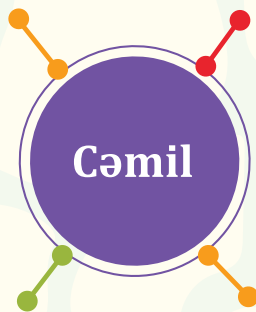
Cəmil hərəkətcis münasibət əts'ərərəy.

Ves əts'əy, Cəmilır, dəx'ənəmə Nərgizır düzgün hərəkət vəcu?

Cəmil nə Nərgiz xüsusiyyətlər çitxoy.

Mətnəs əsasca səbəb-nəticə əlaqər vuk'əy.

Səbəb	Nəticə
1. Nərgizır ic şikıl ləhə qələmcı q'on rəngləmişəc.	1. ...
2. Nərgizır qələm qodoynu.	2. ...
3. ...	3. ...

Mətnci əsas fikir müəyyən vərəy.

Mətn hissərən kuləy nə əbö tır qıtxoy.

Xəsis ç'ilis əksmənaləh'ə ç'el müəyyən vərəy.

Yıghnıç ç'el fərqləh'ə mənacə cümləcə işlətmişərəy.

Şikılbe əsascə buxoy nə müqayisə vərəy.

Düz şeyi?

Səhv şeyi?

“Rəsm dərsinə” mətni q’on əlaqəli yanlış nə doğrəh’ə fikirbi qəçhurəy.

1. Cəmilr Nərgizs kobuduvəl yiri.
2. Məh’limır h’əyelbevən təbiətci q’on əlaqəli şikıl yighnıc tapşırıq vutsnü.
3. Aydanıs karandaş vuyis kodüb.
4. Məh’limır Cəmilis irad əts’ər yirü.
5. Cəmilr zoopark, Nərgizır bağ şikıl yulghini.
6. Nərgiz qələmə r k’ulcə ikincini.

“Vorındəvər h’əyarəd” nə “Rəsm dərsinə” mətnbi müqayisə vərəy. Oxşar nə fərqləh’ə cəhətər müəyyən vərəy.

	“Vorındəvər h’əyarəd”	“Rəsm dərsinə”
Oxşar cəhətər	1. 2.	
Fərqləh’ə cəhətər		

Ç’elib cümlərə vətəxoy.

Yık’ açuxəd, mərhəmətləh’əd, dust, qoynıc, xəsis

Şikılə əsascə inşa çitəxoy.

İnşa hazır vərəs q’əli h’urən plan hazır vərəy.

Nəsimir k'ulcə mıxərə virəh'əcünü. Əd, lə tərəf-li tərəfcən yilq'əni, şuluğuvəl yirni. Sdəmə əd, silə masacux ts'urq'ud. Masacə qiyi güldan h'aq'ünə xol x'idu. Güldan ənis dəyah'ar x'iyəh'ə yığınəs hədiyyə qoyah'ənü.

Nəsimi kekəy güldanəxun kösuld. Li güldan dəyis ən porə iko qab yiini. Nəsimi işəd.

Li vaxt ən bəy k'ulcən h'əç'id. Xol x'iyəh'ə güldanəxun kösuld. Ənır, güldanə tıkar tulikir got'əy nə Nəsimivər xəbar qəyinc:

– Güldan halır xoləcu?

Nəsimir lıpıc:

– Zın.

Ən bəyir lıpıc:

– Doğrəh'əc lıpıs kərə sağaray vun!

Hekayəc ardı düşünmüş səbkəy.

Ves əts'əy, dəyis güldan xol x'iyəh'əd ix'rəmə şi lucənə?

Mətn çis q'əli "Duğrəh'ə ç'el" tır qəyinci?

Mətnçə halci sualəs cavab dob?

- a) Nəsimir çis q'əli güldan xoləcü?
- b) Bəy Nəsimis çis acıqlanmış x'iyid?
- c) Güldanə tikar halır got'əci?

Hekayəc əsascə sxem tamam vərəy.

Hekayəc tır

*Hadisə
x'iyəh'ə cə*

*Hadisə x'iyəh'ə
zaman*

Obrazər

*Hekayəcə əsas
fikir*

Hekayəc əsasçə bəy nə Nəsimi obrazəris münasibət ətsərarəy.

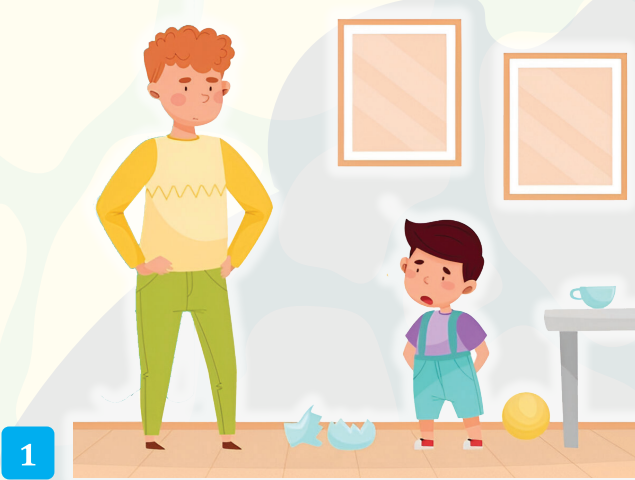

Bəyər ç'eliberkir sə mətnə məzmunəs uyğunü:

- a. Mix'inər qıl irqûrə, əmmə çedəd.*
- b. Fı qad mix'inəvər sə doğrah'əc ğaləyi.*

Şikilbexun diqqətciq'on kepsi nə sualbes cavab vətəxoy.

1

2

- ✓ *Hanlıci şikil mətnəci sonluqciş aidi?*
- ✓ *Halci şikil mətnəs aid dəd?*
- ✓ *Halci şikil mətnəci əvvəlicis aidi?*

3

Həlibekir halci dərslikcə tır yilghə əşyacı şikili?

Həqiqət ç'el halci ç'ilq'on əvəz yerəs şerə?

A) dürüst

B) düz

C) təmis

Çay, şirə nə x'əd qırəs q'əli lazım şəh'a əşyar trıb lıpəy.

İbır "Ugəc" mətn əsascə sualbes cavab vətəxoy.

1. Ygəc halci otaqcə qifticini?

2. Ugəc səbəb şi yiini?

3. Ves əts'əy, hadisar hancəri davam şecənə?

4. Mətnəs əsascə Zahid xüsusiyyətər qeyd yerəy.

5. "Doğrah'a ç'el" mətnə h'əyi Ləmannə Zahid müqayisə yerəy. Ves əts'əy, əndə ortəxə xsusiyyət şiyi?

"Mətbəxcə" trinə dialoq qurmuş vərəy.

Dialoqcə iştirak yiincibər: Dəy, bəy, dix, riş

Mövzu: Yiğci uvnəcis uh'ulc hazır yeric

✓ Yiğci uvnəcis q'əli halci uh'ulc hazır yerəs məsləhət viruvın?

✓ Süfrə hancəri hazır virovın?

"Süfrə mədəniyyət" mövzucə gaf vərəy.

Ç'elib nə cümlər çitxoy.

güldan, xoləric, xəbar qəynic, həqqəc

Bəyir duxorvər xəbar qəyinc. Nəsimir düzəc lıpıc. Ənır, güldan xoləcünü. Bəyir Nəsimis təşəkkür vədu.

"Çis q'əli mix'in uxus şedəd?" sualəs cavab çitxoy.

Mətn rolbeq'on uxoy.

*Qurur rixer səd h'əynə ipkəc.
H'əynəcə icic ipqəy limən qux'urc ki,
şikili.*

*– H'əyarə sə şikil ipkəzın, lap
h'əyarə! – lura səs-haray evh'ədu.*

Ceyranər h'əynə qəyi kepsuldu:

*– Həqqcə xo, h'əyarəyi. Vin sə əc kəçrimexun köpsiləy. Lap
zəh'abeh'an qəx'ırci. H'ulimox ç'el x'iyis şedəd!*

Ebilır h'əynə qəyinc

*– Zo vət kədəm, – lura ceyranə
h'ədəh'an ts'ığ vudu.*

Eb xeyli köpsinə lıpic:

*– Hm, h'əyarəd x'iyicux zox ç'el dəd,
əmmə yırtıcıh'an qox'urcu.*

*Əcir, h'əynə gharu vuyic. Ghar
köpsi lıpic:*

– Ay aman, bəgəm vin uc silimə qiyi

*oğucis fikir vuts'undibum? Həl səh'ət əcvər
vorındək çoxus şerə.*

*Meymunər h'əynə ghar xəbah'ar qəhəy nə
diqqətci q'on kölsələ x'idu. Səd qədər kepsilcər
çəxanə ts'ığ ipdu:*

*– Həlmə h'əybicərə həyvanci şikil hələ sə ve
xəbah'an xo qonim? – lıpinə h'əynə dərəcən
h'aləc.*

H'əynə xol x'iyic, hekayə xo kutəh x'idu.

Zahid Xəlil

“H’əynə hancəri yaranmış x’ici?” mətn əsasca sualbes cavab vətəxoy.

1. Mətnə halci sualəs cavab dob?

- A) H’əynə şickir hazır yirni?
- B) H’əynə hatə yaranmış x’ici?
- C) H’əynə çis q’əli divarər kexənə yiri?

2. H’əynə sufta halır hazır yeci?

- A) Yunanər B) romar C) venesiyar

3. Ves əts’əy, çis q’əli insanber h’əynə möcüzə hesab yirni?

4. Mohil h’əynə şickir hazır yiri?

5. “H’əynə” mətnə “H’əynə hancəri yaranmış x’ici?” mətnəs oxşar cəhətər müəyyən vərəy.

“H’əynə”	“H’əynə hancəri yaranmış x’ici?”
1.	
2.	

6. “H’əynə” mətnə əsasca lıps şerəm:

- A) H’əynə xüsusi dəzgahər vasitəc q’on hazır yirni.
- B) H’əynə iləngcikir hazır şeri.
- C) H’əynəcir insan yeh’əcəh’an vuk’ri.
- D) Həyvanbes h’əynəcə fərqləh’ə şikilbi irqiri.

7. Quris çis q’əli icir ipkəyəh’ə əşya h’əynə yeh’əc əts’ədidi?

8. Ves əts’əy, halci həyvancir sətke düzəc luri?

3 Mətnə əsasca cədvəl tamam vərəy.

Hər sinci həyvancis icic h'əynəcə hancəri irqîrû?				
Qur	Ceyran	Eb	Ghar	Meymun

Səbəb	Çis ki ...
-------	------------

4 Mətn vasitəc q'on halci fikir tsiqərə virü?

**Ve yik'ü
voqay.**

*Hekayər, şeyirbi, maxri i. a.
bədii mətnbiyi. Bədii mətnbe
müxtəlif obrazər şeri. Həyvandər,
darbi, quşrəvər uxus şeri. Hələ
obrazər vasitəc q'on halcisə səb
fikir tsiqərə virü.*

"H'əynə" mətn bədii mətnü.

5 "'H'əynə" bədii mətnü" fikir halci cümləcə təsdiq virü?

1. Həyvandər tır yulghini.
2. Mətnəcə həyvandər buxərib.
3. "H'əynə xol x'iyic, hekayə mə kutəh x'idu" cümlə.

Mətnə əsasca şikilbe düzgün ardıcılığıvəl müəyyən vərəy.

1

2

3

4

İbır qiyəh'ə cümlər çitxoy.

Q'ƏDİRBI

1. Dialog
2. Əziz dust
3. Tutuquşu
4. İlğac quşri
5. Xəzri
6. Novruz

DİALOQ

– Salam, Həmidə.
H'uşə qe mütaliəc
barəcə gəf vədərəy.
Mütaliə şiyiçinə vəs
ats'əcim?

Həmidə sə qədər fikirə h'apdu.

Əmmə həşkərə fikir fikir vəyənə xo,
ç'il mənə ipkis dox'o.

Əziz dustri! Mütaliə ç'il mənə ipkis
Həmidəs kumək vərəy.

Vin Həmidəvən şi lucənə?

Şikilbi təsvir vərəy. Halci şikilbe yanlış hərəkətlər yeh'ə? Yanlış hərəkət yii h'əyəlbəs halci məsləhət vuts'nəvin?

1

2

3

4

Şikilbe əsasçə silə mətnbi tərtib vərəy. Hələ mətnbö trıb qıtxoy.

Mətn intonasiyəc q' on uxoy.**Uxocvər h'urən
düşünmüş səbkəy****Mətno çis q'əli "Əziz dust" tır qiyəci?**

Kitab bilik nə zəka mənbə hesab yiri. Yin vorındər ğalə xüsusiyyətər, təhsil yalnız müəllimlə vərıcq' on qoni.

Kitab uxoc insancir silədməcər başlamışay nə tədrisən vərdis halinən yorqu.

Dərsəcər k'ulcən qiyx'əramə h'əç'a zaman ancaq oyunbes, televiziya verilişər kölsələ yoqrəs şədəd.

Şikil təsvir vərəy.

Hələ zamancı, heç dəx'ənə, sə səh'ət kitab uxocəh'an cırə vərıc lazımı. Həli halcə admicir sə qədər ğalə keyfiyyətər qazanmış vəəy nə həm mə ug vaxtınə dəgər qisnə.

Uxoy nə uxoyəh'əc ğalə dəgər qivəc bəcər yii insan hər zaman h'urəyi. Həlmə insan fərqliyi, mübahisə nə müzakirə bacarıq ğaləy şeri.

Uxocər çəxanə**Mətnəci tır məzmunəs
uyğunim?****Mətnəcə həli lıpiyəh'əbekir səd dəd:**

- A) *Kitab silədməcər uxoc lazımı.*
- B) *Kitab porə uxu h'əyələ h'aq'illəh'əd şeri.*
- C) *Ancaq nağıl kitabər uxoc lazımı.*
- D) *Kitabərır insanbes ğalə keyfiyyətər qəzınc virü.*

Mətnci vasitəc q'on halci fikir ts'uq'orə virü?

İzah vuyəh'ə ç'elib çitxoy.

✓ *Yiq'icə mətn h'əyi nə vərəqərkir ibarət əşya* _____

✓ *Kitab, qəzet, jurnal nə i. uxoc* _____

✓ *Kitabər got'əyəh'ə cəgə* _____

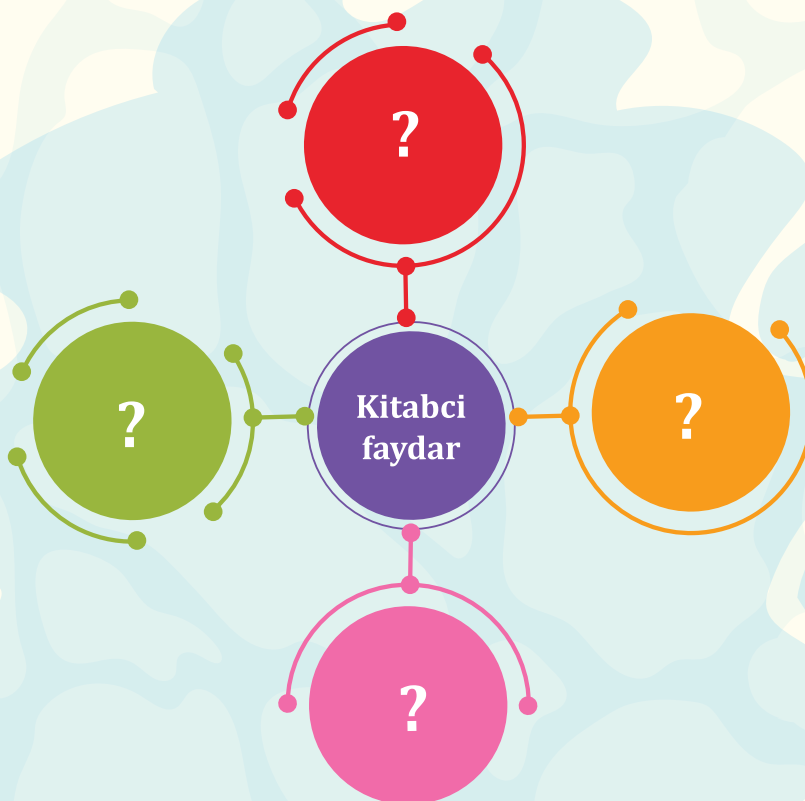
Əgər səd kitab x'icənimvin, insanbevən şi lurəvin?

“Kitabci faydar” mətno diqqətcə ibir qitxoy.

İbir qiyəh'ə (“Kitabci faydar”) nə uxoyəh'ə (“Əziz dust”) mətnbe əsascə kitabci faydar haqqinə buxoy.

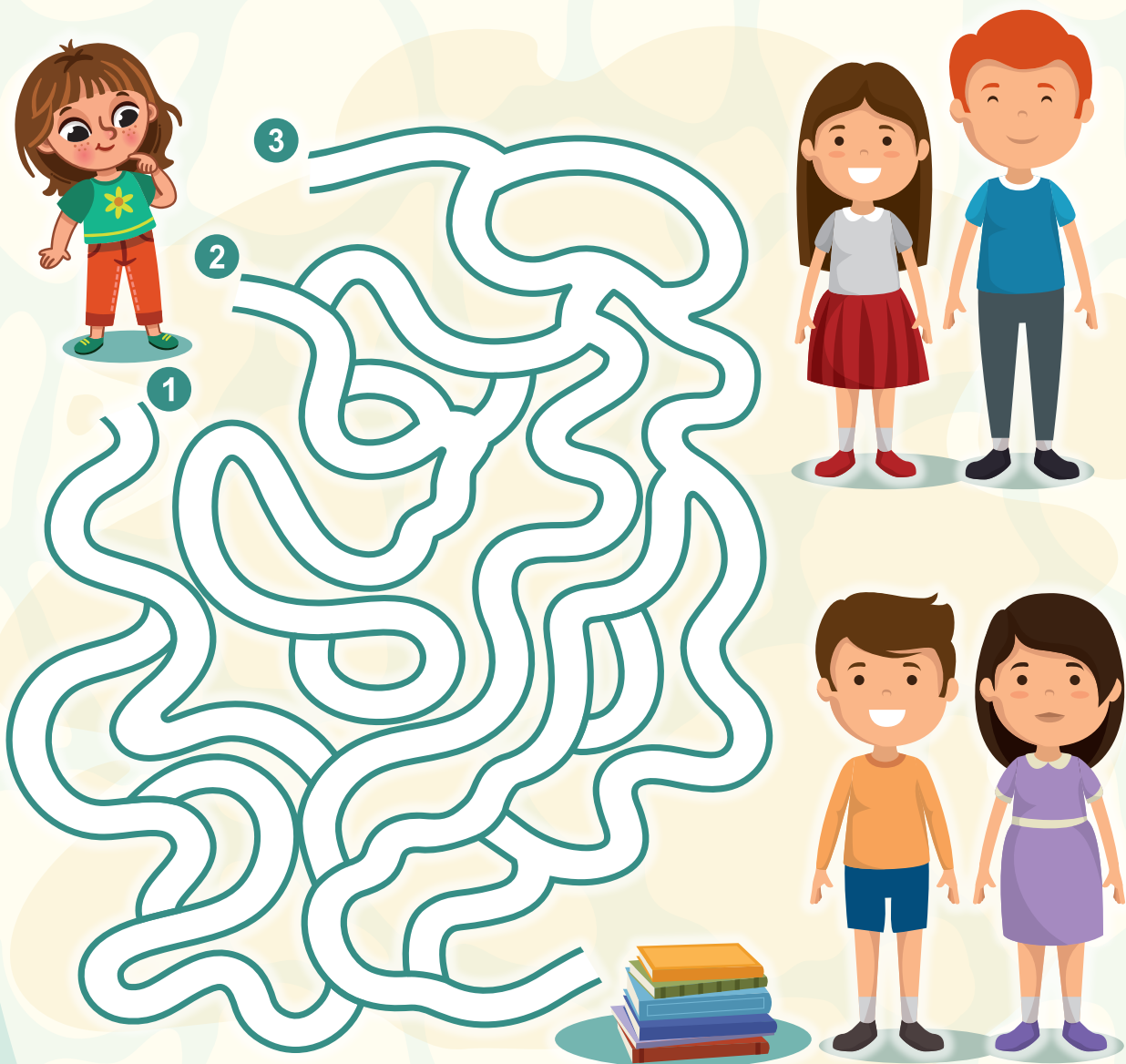
Kitabcikir istifadə qaydar haqqınə buxoy
nə hələ qaydar tərtib vərəy.

“Kitabcivər ikə dust dar” fikir izah vəəy nə ve münasibət
əts’ərə vərəy.

Kitabəris ts’urq’i uxus q’əli ve yoldaşəris rix vuk’oy.

12

Vuyəh'ə ç'elib hecarən cırə vərəy.

13

Sxeməris uyğun cümlə çitxoy.

H'əlamət əts'ər
yii ç'el

şəgird

hərəkət əts'ər
yii ç'el

Tır əts'ər yii ç'el

rike

tır əts'ər yii ç'el

vudu.

14

Şikil əsascə inşa çitxoy.

Plan

1. Şikilə şü təsvir x'iyəh'ə?
2. Şikilə vasitəcq'on halci fikir ts'uqərə virü?
3. Şikilə halci elementərkir istifadə x'iyəh'ə?
4. Mətno tır qitxoy.

Mətn rolbe q'on uxoy.

I

Səd yeh'əni, səd dədni. Gülbi peh
x'iyi, darbe yari səəyəh'a q'usə
səd bağ yeh'əni. Bağca
yaşamış şəh'a quşra yığri
porə çətin yarç'ərni.

Yığrakir sincicə səb bülbül
qobk'inə həli bağcən

qux'urdu. Əcir, sə qədər
nəğmar ç'el xokurc.

Quşrar əd xeyli alqış
vəyi: "Əhsən! Əhsən!" –
lıpıç.

Çəxanə bülbülər lıpıç:

– Zə bikə şiyimbi! Zın
ç'uk'nu, gül-çiçək qiyl
çəmənbə qəh'əynə ucən
qux'urdu ki, ves xo
nəğmar ç'el xokrıç hərədəm.

Buyurmişəray, başlamışədarəy!

Qərğar qırıldəmiş, bəyquşər ulamış, k'ərik'albi qığıldəmiş, ç'ült'ar
cikkildəmiş x'iyic. Hər quşılır ic dəyir hərəyə səsilq'on ç'el xokurc.

Bülbül həşkərə çalışmış x'idu, quşrakir heş sincicvər əc sağnə ç'el xokrəs
dəx'ə.

Ancaq sinci tutuquşuvər əd yamsıləmişərəs x'idu.

Axırcə bülbülər əbekir ümid yep't'i nə qux'iyəh'a x'indən qiyx'urdu.

Çis q'əli bülbül ancaq tutuquşuvər yamsıləmiş
vərəs bəcər x'idü?

Bülbüləvər çis q'əli quşras nəğmar ç'el xokric
hərərəs dəx'ə?

Bağ çis q'əli səarəh'əcini? Əc diriltmişərəs q'əli
həyvanbever şiyi çinə bəcər yerəs şerənim?
Bəs vin şı yirəni?

Bağ dirçəltmişərəs q'əli ves həlibekir halcic lazım
x'iyic şerə?

Əşyar trıb lıpi nə hancəri istifadə x'iyic lıpəy.

II

Bülbül ipicər çaxanə tutuquşucir sə konsert proqram düz vədu. Dəvət x'iyəh'ə mehmenbi hələ yiğınə məcliscən got' x'idib. Tutuquşu sinci qağə x'indən qəbç'i əcaib sə səsci q'on qərgə sağnə qarıldəmiş x'idu, k'erek'el sağnə qığıldəmiş x'idu, hətta qub sağnə quruldəmiş x'idu. Əmmə bülbülə sağnə ç'el xokrəs dəx'ə.

Tutuquşucis ibir qiyəh'ə q'alırıs uc itqəy lıpic:

- Ə Tutu!
H'urənbe pis
x'iyənə xo, və
mizə ç'el
xokrini vun.

Vorındəs əts'əcini ki,
ud vunü vun. Əmmə
hil bülbülə xo tır
biyabır yeəcvun,
vunəh'uc xo.

Hekayəc dar tamam vərəy.

**Mətnə halci obraz
motki porə ve xoşunə
qux'urc? Çis q'əli?**

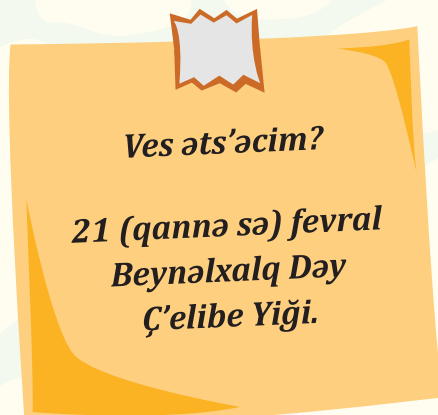
**Mətnəs əsascə obrazci
xüsusiyyətər çitxoy.**

Obrazər						
Obrazci tır						
Xüsusiyyətər						

Sxem tamam vərəy. “Ç’elib yes çis q’əli lazımı?” sualəs cəvab ipkəy.

“Zə ç’elib” mövzucə buxoy.

Ye Konstitusiyəc 21(qannə sın)-ci maddəcə luri.

- I. Azərbaycan Respublikəc dövlətci ç’elib Azərbaycan ç’elibi. Azərbaycan Respublikacir Azərbaycan ç’elibe inkişaf təmin virü.
- II. Azərbaycan Respublikəc əhaliyəc buxə cirəh’ə ç’elib sərbəst işlətmışəric nə inkişafəric təmin virü.

Mətnci əsasəcə səbəb-nəticə əlaqər çitxoy.

Səbəb	Nəticə
1. ...	1. Bülbül qəbk’ü qəç’ipdu.
2. Tutuquşucir əcaib səsinəq’on ç’el xokurc.	2. ...
3. ...	3. Heç halvər bülbülə sağnə ç’el xokrəs dəx’ə

Cümlar yeh’əcəh’an çitxoy.

Azərbaycan ç’elib dövlətci ç’elibi. Yin ye fikirbi ç’elibe vasitəcq’on əts’ər yiriyin. Yes Azərbaycan ç’elib porə ikəci.

Mətn düzgün uxoy.

Sar yeh'əni, sar
darni. İlçə trinə sar
firi yeh'əni. Əd, qarən
qəç'inə yuq' səfər
xəbrim yancən
əçux yeəc. Hər
səfər əçux
yirəmə
xəbriməh'ar şib
quş qolk'ənnü.

Sinci səfərcə xəbrim
əçux yirəmə yizri yuts'ric, kurbe sel
qıftı yeyx'ıric başlamış x'iyic. Darbi ç'uk'nu x'iyic,
çəmənbe ç'uk'nu x'inər qəç'i nə çiçəkər əçux yeəc. Quşrar nöğə nəğməraq'on
ç'el xokurc.

İlçə q'okəh'ə səfərcə xəbrim əçuxəc, mo havacən şib quş qəbk'undu. Li
zamanca hava ghır x'iyic. Gəgəyər nə nikinbi ts'uq'urc.

Sinci müddətcər çəxanə İlçər şibkəh'ə səfər mo qarən qəç'id. Li səfər xo
xəbrim əçuxoy havacən şib quş qəbk'onə vədu. Hələ ancə sağə kulakər əsəc.
Ç'ebicər h'əx'ric başlamışəc. Zovra dəxəy-dəxəy ləhə biltim qiyx'ərnı. Beşri
ts'əri x'iyinə darbeh'ar kın x'iyic başlamışəc.

Yuq'kəh'ə səfər İlçə mo qarən qəç'i havacən şib quş qəbk'onə vədu. Li səfər ...

Mətn davam vərəy.

Mətn davam vərəs q'əli

Plan

- ✓ Mətn diqqətci q'on uxoy;
- ✓ Mətnə şicəh'ar buxəribə diqqət vərəy;
- ✓ Vuyəh'a sualbes cavab ipkəy;
- ✓ İlçə tiyi?
- ✓ Ən quşrar şi təmsl yiri?
- ✓ Şibci quşılır şi vuk'ri?
- ✓ Şikilbi təsvir vəəy nə mətnə q'on əlaqə vətəxoy;
- ✓ Mətnə axrikəh'a cümlə tamam vərəy.

Ç'elibekir cümlar qurmuşərəy.

Sən, fəsil, yeh'a, yuq'ub; hava, qəy, q'ud; gəgəy, yay, cirəh'a, ts'urq'uc; yighib, həftə, bəz, yiğ

Q'ud mövzucə səb silə inşa çitxoy.

İnşacə 10(yıts'ib)-15(ts'innə fib) cümlə vişi.

Mətn düzgün uxoy.

*Yif ts'iycə qifti yeh'əni. Şəhərçi
h'ədü ləhə bılıtım got' x'iyəh'əni.
Gucləh'a kulak vəsərnü. Xəzərçi
sərvurə x'ədri ləhə rənginə
irqirni. Kulakcir rəkim,
pəncərar bəsərə yirni.*

*Ayazıs h'əyalıməcvər xəzri ik
şedübnü. Çiski xəzri vəsərəmə
ge dəyux keş şedobnü. Çis ki,
Ayaz bəy neftçiyini. Ənır, h'il
mədəncə kar yirni. Hələyis kərə
mə şiddətləh'a kulak vəsərə mə Ayazıd xo keş ç'ir şernü.*

*Səd həlcər gucləh'a ç'ebic h'əx'irc. Hərdən zovrə gurultu xo ix'ərnü. Ancaq
xəzric guc silə x'iyəh'ənü. Ç'ebicir sanki əcis guc h'ux'i yəh'ənü.*

Ayaz ge dəy icincən kösuld. Əndəs sanki sar-səsındıb təbrik bərəs bikəcinib.

**Ves əts'əy, mətnəcə bəhs şəh'a hadisar halci fəsiləcə şeri?
Ve fikir izah vərəy.****Mətnəcə həli fikirberkir səb yeh'o:**

- A) *Yemxic porə h'əyarə fəsilü.*
- B) *Kulak porə şiddətciq'on vəsərnü.*
- C) *Yemxicis gucləh'a ç'ebicər nə kulak vəsərü.*

Ayazıd nə dəyid narəhət x'iyic səbəb şi yiini?

Səbəb-nəticə əlaqər vuk'oy.

Səbəb	Nəticə
1. Xəzərçi sərvurə x'ədri ləhə rənginə irq'ərnə.	...
2. Ayazıs xəzri ik şedübnü.	...
3. Xəzric guc zəif x'idu.	...
4. Ayaz nə dəy nöğ x'idıb.	...

Fikirberkir halcید doğrüyü?

A) Bəyis hörmət nə ik x'iyic yeh'a.

C) Kilfət kumə yaşamış şerü.

B) Kilfətcə sədvəl dəd.

Xəzri ç'il mənə halcیدü?

✓ Gucləh'a kulak

✓ Şimal-şərqci kulak

✓ Giləvar kulak

Ç'elibe əks mənə müəyyən vərəy.

Ləhə

?

gucli

zəh'if

Şikəlbexun diqqətciq'on köpsiləy, əbe halci hiss nə duyğuyər x'iyic lıpəy.

Azərbaycan xalqı ən ikə h'idrakir səb Novruzü. Li h'idıs hazırval qarayazci suftəkəh'ə yiğrəh'ar tuğari. Rək-pəc səhmana ih'ri, k'ulib got'ri. Hərsindir ugus ts'iyə halov qoni.

Li el h'idvər h'urənərbəh'ar qeyd şeri: x'icərbəh'ə, ts'ırərbəh'ə, nöq'ucərbəh'ə, yelərbəh'ə.

Hərərbəh'əcis xonçar bəzətmiş yiri, bicəh' cicrü, sufrəcu müxtəlif çərəzər qisəni.

Dəyərır, budəyərır dadləh'ə şəkərbura, pəxləvə, k'uk' nə cirəh'ə şirniyərcicri, kusunt'aru rəng qat'əri.

H'əyəlbəs kusunt'ər vaxənəric, rikimbeh'an t'ət'əx ts'əh'əc porə ik şeri.

Kuçərə, rikimbe tonqal qisəni, admiyərtongalə h'ədəh'ar sax'arib.

H'id ən ğalə h'adətərkir səd mə sə-sındı k'ulcən bix'ici.

Mətnə Novruzci halci atributci tır yilghəndid?

Tır müəyyən veyəh'ə atribut haqqinə 2(q'o)-3(şib) cümlə çivəy nə mətnəci uyğun hissəcə əlavə vərəy.

Admiyərh'id yiğra çis sə-sındı k'ulcən çerib?

H'əyəlbə çis q'əli rikimbeh'an t'ət'əx ts'ih'ri?

"Novruz adətər" trinə dar bəzətmiş vərəy. Hələ dar şikıl yighnəy. Sual işarər cğəçə ves əts'ə Novruz adətər çitxoy.

Mətnəci plan hazır vərəy.

Sxemər tamam vərəy.

Q'ənkir xətt yighiyəh'ə ç'elib uyğun ifadərq'on əvəz vərəy.

✓ dadläh'ə şəkərbura, pəxləvə, k'uk' ✓ bü xonça ✓ yelərbəh'ə

Q'ənkir xətt yighiyəh'ə ç'elib halci halcə möq'övə mənaləh'ə ç'elibeq'on əvəz vərəs şerə?

milli h'id, h'əyarə süfrə, h'əyarə h'id, el h'id, əziz insan, ikə h'id, süfrəcən got'əric, tonqal qiyəc

Əvəz vərəs şerə	Əvəz vərəs şedəd
əziz insan – doğma insan	milli bayram
...	...

Ves əts'ə halcisə sinci h'id haqqınə buxoy.

Li h'id adətər Novruz adətər q'on müqayisə vərəy.

Ve fikirbi cədvəl sağnə xo təqdim vərəs şero vevər.

Şikılbi təsvir vərəy.

Şikıl təsvir vərəs q'əli:

1. Plan iqrəy.
2. Ç'elib düzgün çitxoy.
3. Cümlar düz qurmuş vərəy.

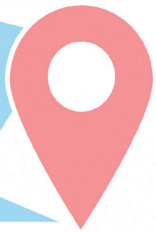
Həcm: 10 (yits'ib)–12 (ts'innə q'o) cümlə.

Ҳ'ӘРХ'ИРИС

1. Dialog
2. Axura sehr
3. Baki
4. Xəzər h'il

DİALOQ

Əla təklifi.

H'urən gərək porə
məlumat got' yedəray.

Məlumat got' yerəs q'əli
ensiklopediyarbekir istifadə
yerəs şərə yevər.
Bundəvər məsləhət xo
qoynic lazımü.

Salam, dustri!
Ves zox sə təklif yeh'ə. Zəs
ikəci ki, "Ye Vətən" trinə
layihə hazır yedəray.

Vin li layihə hazır yerəs q'əli və dustrarıs halci məsləhət vuyis şero vəvər?

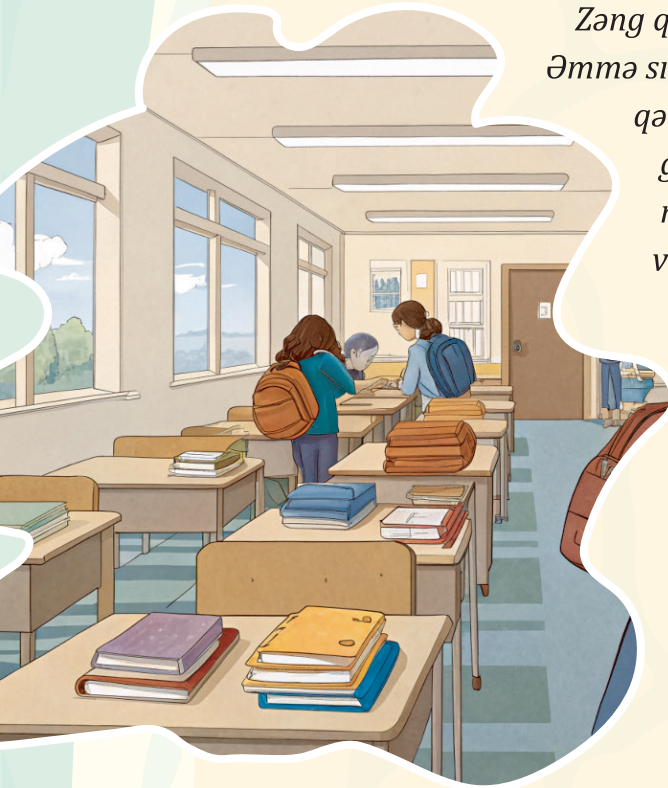
Ves əts'əy, əndər hatər nə hancəri başlamış yerəy?

Xəritəckir istifadə yerəy. Ves əts'əy, halci əraziyər həqinə məlumatər Ye Vətən həqinə tam təsəvvür yaratmış yirə?

AXURƏ SEHR (ixtisarəq'on)

*Zəng qet'ic. Hər tərəfə səgirdər səs-küy qıftıç.
Əmmə sinci sinfəyə sakitivəl yeh'əni. H'əyəlber səs
qədəh'əy ge dəftər-kitabər çəntarən
got'rəh'əcini. Yusif, H'ömər, Banıçək, Mahmud
məh'limir əndəs vuyəh'ə tapşırıq müzakirə
virəh'əcünü.*

*Məh'limir k'ulcən "Vətən şiyi?" mövzuca
inşa çiyəc tapşırıq vucu. Əmmə lıpcini ki,
inşacə ve ç'eliberkir istifadə varəy. Vətən
haqqınə ve fikirbi çitxoy.*

Yusifir lıpc:

*– Zın hələkərə inşa zə ç'elibeq'on hancəri
çiyədəm? Hələcə inşa cəmi q'uncü cümləkir
ibarət şerə ki... "Zə Vətən Azərbaycan x'iyi nə
zəs zə doğma yurd porə ikəcu..."*

Mahmudır lıpc:

*– H'əyəlbi, k'ulcən bix'dəray. Sə silə istirahət
vəyənə yin, zəs əts'əy, düşünmüş x'iyinə şiyiçinə çiyis şerə yevər.*

*Yusifir rix yeh'əcəh'an fikrinə Vətən haqqınə müxtəlif cümlər qurmuş yeəç.
Hər cümlə bəyər ç'elibeq'on, Vətən haqqınə şeyirbeq'on tamən varəs ik
x'iyic. Əmmə məh'limci tapşırıq yik'ü qux'urdu: "H'əyəlbi, heç sinci
kəlamcikir, cərəh'əndə fikirbekir, şeyircikir istifadə yicəndəd vin. İnşac həcm
vacib dəd! Vacib yeh'əc ve şəxsi fikirbi nə vətənəs yeh'ə ve ikx'ınıvəl hissi!"*

*Yusif k'ulcən qux'urd. Ug otaqcən h'əç'id, çarpayıcən h'axt x'iyid. Ugus xo
hiss dəəynə əd axurər tuğəd.*

Yusifis axurə ugug sinci bu ...

Aytən Yadigarlı

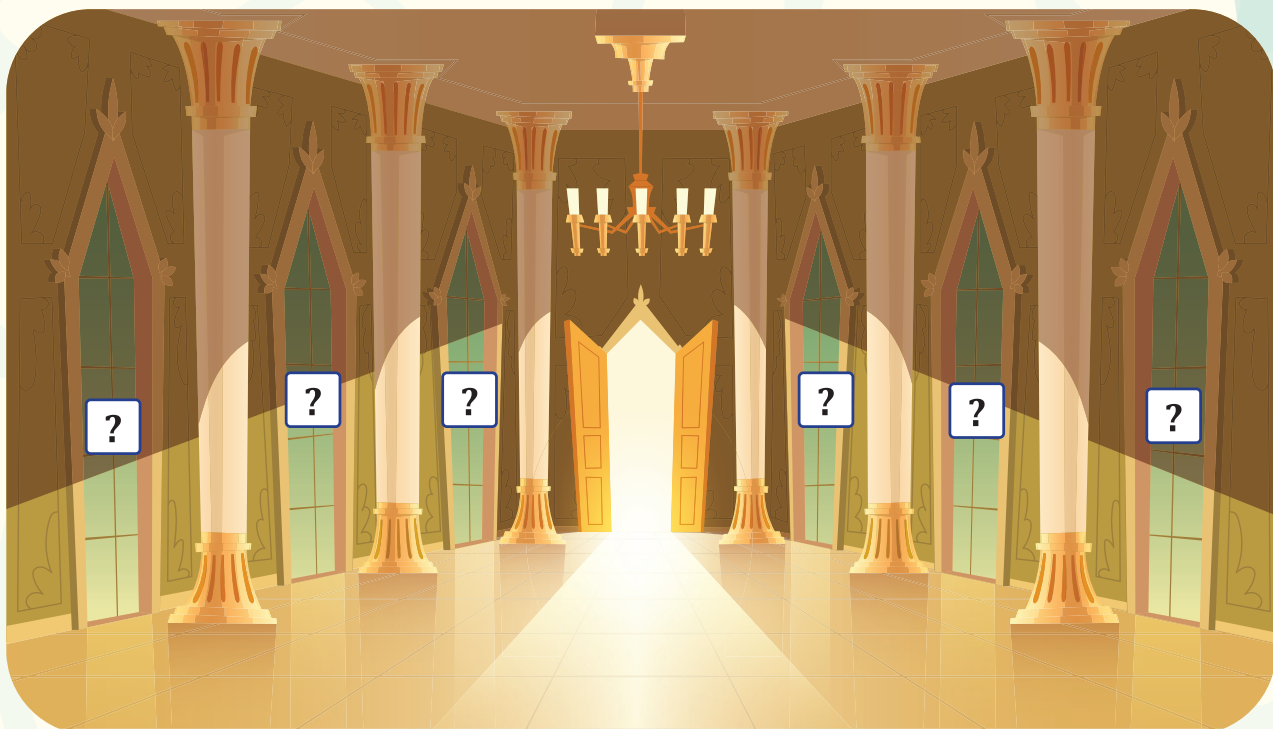
Ves əts'əy, Yusifis neq'irəckir şi irqicənə?

Neq'irək itqəyəh'əber ənis inşa çivis kumək viconom?

Mətni ardı hazır vərəs q'əli şikiləkir xo istifadə vərəy.

İstiqamət:

– Hər riki dalıca Azərbaycancıq'on əlaqələh'a maraqləh'a məlumatər yeh'a.
Suftəkəh'a rək: Ye Vətənə ərazi.

“Vətən şiüyü” trinə inşa çitxoy.

İnşac həcm: 10(yits'ıb)-12(ts'innə q'oab) cümlə vişi.

Bakı Azərbaycanı paytaxtı. Əd, həm ye ulkəcid, həm mə Qafqazcıl ən bu şəhəri. Bakı Xəzər h'il sahilcə qicü. Bakı şəhər Abşeron yarımadaçə h'əcü. Uca insanbi porə qədim zamanbeh'ar məskun x'iyi nə yaşayış məntəqə quxci.

Şəhəri tarix porə qədimi. Əcə İçərişəhər, Şirvanşəhrə saray, Qız qala sımə qədim abidar yeh'ə.

Bakı yığ yığınəcvər bud x'iyi nə inkişaf şəri.

Həlcə porə müasir binar, otelbi, ticarət mərkəzər quxi yeh'ə. Müasir binar yiq'icə xüsusi cəə Heydər Əliyevci Mərkəzcir irquri. Mərkəzcə muzeyər, iclasçı zalbi, sərgi salonbi yeh'ə. Mərkəzcən səd qədər turist quşxəri.

Bakıca müxtəlif millətər yaşamış şərib. Əncibər sintəcə hörmətci q'on yaşamış şərib.

Bakı Qafqazcə ən əhəmiyyətli'ə turist məkanbekir səbü.

Mətnəcə şicəh'ar buxorib?

Mətnicis əsascə doğru nə yanlış fikirbi vuk'oy.

1. Heydər Əliyevci Mərkəzcə maraqləh'ə konsertər yarç'əri.
2. Bakı Xəzər h'il sahilcə qicü.

3. Bakıca yalnız azərbaycanlıyər yaşamış şərib.
4. Li şəhərcə müasir tikiliyər xo yeh'ə.

Ubekir halcic tarixi abidəyi?

- A) Qız qalası B) bulvar C) Heydər Əliyevci Mərkəz

Mətn hissərən kuləy nə əbö trıb qitxoy.

Konsert ç'il məna izah vərəy.

Şikilbe trüb qiyey nə səd qədər cümləcə işlətmiş vərəy.

Təsəvvür vərəy ki, Bakıcə yaşamış şeribvin. Rayoncə yaşamış şəh'a ve sar dust vevəsən mehmen qux'iyəh'ə. Ənis, Bakıcə h'əyx'irəs ikəci. Vin əd, suftə hatən tuğrəni? Ve valideynbevər halci məsləhət qonənivin?

Həli mövzucə dialoq qurmuş vərəy.

1. Dialoq ve dəyq'on qurmuş vərəy. 2. Dialoq ve dustunəq'on qurmuş vərəy.

Hərfimekir uyğun quşxəc ipkəy ç'elib çitxoy.

t, dəx'ənə d?	o, dəx'ənə a?
müx...əlif	B...kı
dəf ... ər	k...nsert
mək...əb	şər...it
kə...an	dəry...

Uyğun h'uşx'ə ifadə ipkəynə cümlar tamam vərəy.

Bakı (şəhərü, kumü). Azərbaycan (ulkəyü, respublikayü).

Neft (ləzi qızılı, ləhə qızılı). Metro (q'umh'ədü, q'umq'an) nəqliyyatü.

Bakı şəhər haqqınə sə silə inşa çitxoy. Ve çiyəh'əcü vin tır qitxoy. İnşac həcm: 10(yits')-15(ts'innə) cümlə

Plan

1. Bakı qədim şəhərü
2. Bakıcə tarixi abidar
3. Bakıcə müasir tikiliyər
4. Bakı şəhərcis zə münasibət

Mətn düzgün uxoy.

Qədim zamanbeh'ar Xəzər h'ilis müxtəlif trıb qiyəci. Mohil li trıbekir yalnız q'oad ikinci. Şərqcə li h'ilih'ar "Xəzər", qərbcə mə "Kaspi" luri.

Xəzər, əslcə, gölü. Lakin ic sahə buc x'iyic nə əcə okeanbe baluğər şəh'as kərə acu h'il tır qiyəci. Əc h'axtx'ın 1200 (h'azırnəq'oadfiqad) km-i.

Xəzər ci h'ilır Azərbaycanci iqlim xeyli gələ yiri. H'ilır ghıra, rug yeh'ə nə səə kuləkar h'ur yat'ri, hava təmıs yiri.

Sın fəsilbekir asılı x'iyi, Xəzər ci x'ic şəffafıval dəgiş şeri. H'il kuləkar xəzri, briz, giləvar hesab şerü. Xəzər h'il şimal hissə hər sına q'əcis mıkırdır kisəni. Səd bu mıkırdı kütlar porə bu ç'uk'u təsirəs malik şeri.

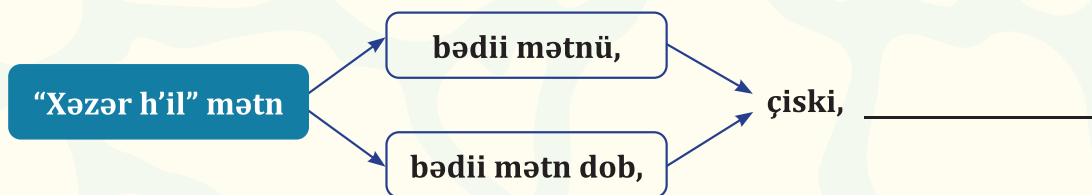
H'il dibcər neft nə qaz porə qih'ri. Xəzər h'ilə nə əcən kın şəh'a kurbe zəngin baluğ ehtiyatər yeh'ə. Hələcə müxtəlif baluğər ov tuğri.

Xəzər ci sahilcə Bakı sakinbes istirahətcis q'əli sanatoriya nə istirahət k'ulib quxiyəh'ə.

Hazırcə Xəzər h'il sə sıra ekoloji problemər yeh'ə. Əc t'igəl x'iyic səbəbər müxtəlif.

Mətn ci q'on əlaqəcə düzgün yeh'əç qəç'hünə cümlə tamam vərəy.

Mətn cə halci sualəs cavab ipkıs şero?

A) Xəzər ci çis q'əli h'il tır qoni?

B) Xəzər ci sahə həşkərəyi?

C) Xəzər şicq'on tiğəl şerü?

D) Xəzər cə halci baluğər ov tuğri?

Mətnəs əsasən cümlar ardıcılıqlıvəl müəyyən vərəy.

1. H'ilə müxtəlif baluğər ov tuğri.
2. Xəzər h'ilə ekoloji problemər yeh'ə.
3. H'ilır Azərbaycanci iqlim ğalə yiri.
4. H'il şimal hissəcir hər sına mık irq̇ urü.
5. Xəzərcü müxtəlif trıb qiyəci.
6. H'il q'ənkir neft nə qaz porə qih'ri.

Mətnci əsas fikir müəyyən vərəy.

Şikilbe əsascə gaf vərəy. Ves əts'əy, Xəzər h'il hancəri tiğəl virü?

Plan

1. Şikilbe şi təsvir x'iyəh'ə?
2. H'il hancəri t'iğəl virü?
3. H'il halır t'iğəl virü?

Müzakirə

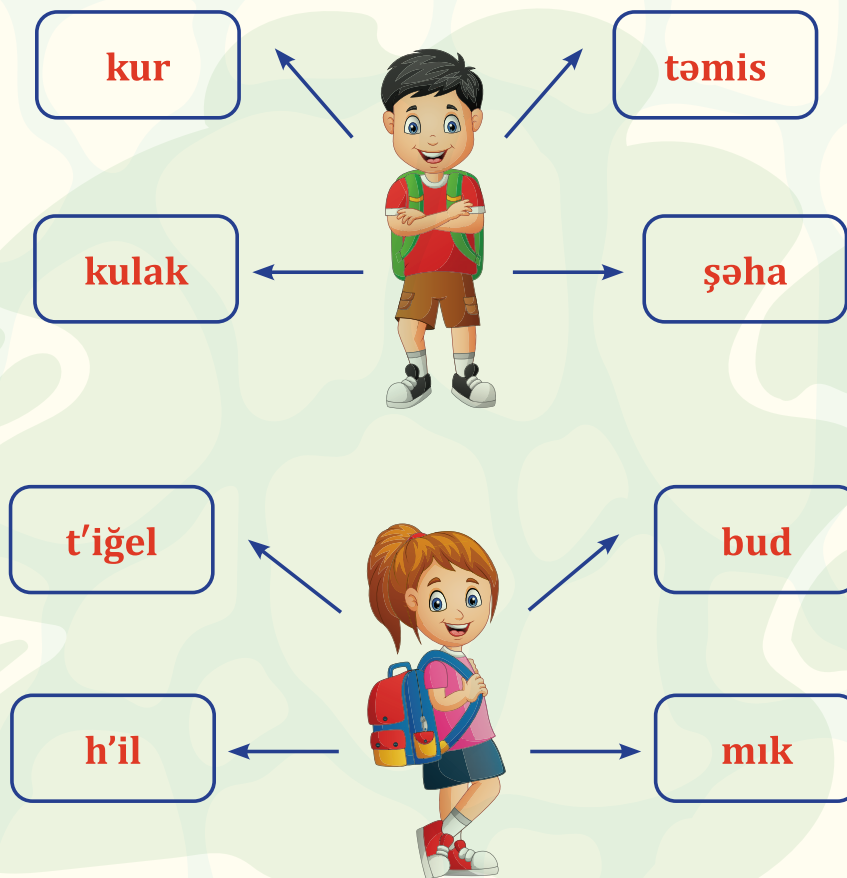
H'il t'iğəl vənəyin, şi x'iyis şerə?

H'il t'iğəl dəvərəs q'əli şi yerıc lazımı?

Həlicis q'əli qaydar hazır vərəy.

Halci şagirdci yazıçı səhv yeh'ə?

✓ Həli ç'elib düzgün çitxoy.

Vin yaşamış şəh'a ərazicə halci sə səb kur, göl yəh'osə, əc haqqınə inşa çitxoy.

Plan

1. Kur yə mə göl haqqınə ümumi məlumat (tır, şəh'a ərazi)
2. Kur yə mə göl faydar
3. T'iğəl x'iyic/dox'əc

Buraxılış məlumatı

QRIZ DİLİ 2

*Ümumi təhsil müəssisələrinin 2-ci sinifləri üçün
Qrız dili fənni üzrə*

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Şixbaba Mehdiyev**
Şahin Allahyarov

Layihə rəhbəri **Samirə Bektaş**

Buraxılışa məsul	Rəfiq Kazımov
Dizayner və səhifələyici	Ələkbər Kərimov
Üz qabığının dizaynı	Novruz Novruzov
Texniki redaktor	Sevinc Yusifova
Baş redaktor	Samirə Bektaş
Texniki direktor	Allahverdi Kərimov
Nəşriyyat direktoru	Sevil İsmayılova

© “Şərq-Qərb” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2025-027

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,1. Fiziki çap vərəqi 10. Formatı 57x82^{1/8}.

Kəsimdən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 80.

Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2025

Çapa imzalandığı tarix: .07.2025

Çap məhsulunu hazırlayan:

“Şərq-Qərb” ASC

(Bakı, AZ1143, Hüseyn Cavid pr., 111)

Çap məhsulunu istehsal edən:

Əziz məktəbli!

**Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən
bir dərs ilində istifadə üçün verilir.**

**O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri
qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.**

**İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq,
onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli
saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli
yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.**

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

